

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Szijártó István

**AZ ALAPJOGVÉDELEM FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI BÜNTETŐJOGBAN LISSZABON UTÁN
A tagállamok büntetőeljárási együttműködésének új másodlagos jogforrásai és az
Európai Unió Bíróságának esetjoga**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető:
Dr. habil. Mohay Ágoston
egyetemi docens

**Pécs
2024**

Tartalom

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása	4
II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei	4
III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei.....	5
IV. A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke.....	7

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

A doktori értekezés témája az európai büntetőjog alapjogvédő szabályai fejlődésének bemutatása. Az európai büntetőjog létrejöttétől napjainkig intenzív fejlődésen ment keresztül, ám ez a folyamat még ma sem zárult le. Az EU tagállamai között megvalósuló büntetőügyi együttműködés fejlődése eleinte szinte kizárólag hatékonyság-orientált volt. Noha már a 2000-es évek elején megjelent az igény az alapjogok magasabb szintű védelmére az EU büntetőügyi együttműködési rendszerében, a jogalkotó intézmények kezdeményezései javarészt sikertelenek voltak a primer jogi keretrendszer miatt. E sikertelen politikaformálási kezdeményezésekhez társult 2007-től egészen 2016-ig az EUB szigorú hatékonysági szempontú esetjoga is, amelyben csak az *Aranyosi* és *Căldăraru* egyesített ügyek hoztak fordulópontot. Az európai büntetőjog alapjogvédő szabályai fejlődésének végül a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése nyitotta meg az utat, amely megfelelő primer jogi keretrendszert teremtett a szükséges jogharmonizáció elvégzéséhez. E disszertáció tehát különösen az európai büntetőjog 2009-től kezdődő alapjogi szempontú fejlődését mutatja be, amelyet az uniós jogalkotó intézmények és 2016-tól az EUB egyszerre befolyásoltak.

II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

A doktori értekezés alapkutatásnak tekinthető, amelynek célja az európai büntetőjog alapjogvédő szabályai fejlődésének átfogó bemutatása, elemzése, az uniós jogalkotó és jogalkalmazó intézmények e fejlődésben játszott szerepének ismertetése, és a további fejlődés lehetséges, valamint szükséges irányainak meghatározása. E cél megvalósítása érdekében a kutatáshoz primer és szekunder forrásokat egyaránt felhasználtam. A teljesség igényével igyekeztem felkutatni a rendelkezésre álló releváns magyar és angol nyelvű szakirodalmat, melyet az európai büntetőjog történeti fejlődésének bemutatásához használtam fel (szekunder források). Emellett pedig számos primer forrást elemeztem, egyrészt, hogy ismertessem a 2010-től megalkotott másodlagos jogforrások alapjogvédelmi szabályait, másrészt, hogy bemutassam az EUB gyakorlatán keresztül kifejtett hatását az európai büntetőjog alapjogi szempontú fejlődésére. Ennél fogva a kutatás során leíró, értékelő és kritikai szemléletmódot alkalmaztam, hogy bemutassam az alapjogvédelem fejlődésének állomásait az európai büntetőjogban.

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei

A kutatás alapján kijelenthető, hogy az európai büntetőjog alapjogvédő szabályai kettő fejlődési szakaszon mentek keresztül napjainkig. A büntetőügyi együttműködés alapjogi fejlődése a 2000-es években kezdődött a kölcsönös elismerés elvének implementálásával szinte egyidőben. Az uniós jogalkotó intézmények a primer és a szekunder források alapján már ebben az időszakban felfigyeltek arra, hogy a kölcsönös elismerés elvére alapított kvázi automatikus együttműködési rendszer nem működhet megfelelően a tagállamok büntetőeljárásai rendszereinek bizonyos fokú harmonizációja nélkül. Az Európai Bizottság 2004-es kerethatározat-tervezete jól szemlélteti a fejlődés első szakaszának jellemzőit. E tervezet a tagállamok büntetőeljárásai garanciarendszereit harmonizálta volna, azonban kifejezett jogalap, valamint a tagállamok támogatásának hiányában elbukott. Viszont a Tanács 2009-es ütemterve ebből a kerethatározat-tervezetből inspirálódott, ugyanis szintén a büntetőeljárásai garanciarendszerek harmonizálását célozta, ám részekre bontotta a terv megvalósítását. A Lisszaboni Szerződés pedig kifejezett jogalapot hozott létre a büntetőeljárásai terhelt státusának harmonizálására. Ezzel az európai büntetőjog fejlődésének első szakasza lezárult.

A második szakasz tehát a lisszaboni primer jogi keretrendszer hatályba lépésével, valamint a Tanács ütemtervének 2009-es megalkotásával kezdődött. A megfelelő jogalappal és a Tanács, az Európai Bizottság és az Európai Tanács által tanúsított politikai akarattal az alapjogvédelem fejlődése az európai büntetőjogban felgyorsult. Az Európai Parlament és a Tanács a 2010-es években összesen hat irányelvet alkotott, amelyek a büntetőeljárásai terhelt státusát harmonizálták, és ezen túl megalkották az európai nyomozási határozatot létrehozó irányelvet, amely bevezette az intézményesített bizalmatlanság – köztük az írott alapjogi megtagadási indok – szabályait a kölcsönös elismerés elvének alapuló együttműködési rendszerekbe.

Ezen túl az EUB kezdeti ítélkezési gyakorlata is több szempontból átalakult 2016 után. Egyrészt 2016-ban következett be a fordulópont, amikortól elismeri a kölcsönös elismerés elvének alapuló igazságügyi határozat megtagadhatóságát, ha annak a végrehajtása alapjogsérelemmel járna az érintett személyre nézve, másrészt pedig a 2009-es ütemterv nyomán megalkotott irányelveknek köszönhetően a büntetőeljárás egy teljesen új területére léphetett be. E hatáskörbővülését pedig alaposan ki is használja. Számos előzetes döntéshozatali eljárásban hozott döntést a tagállamok büntetőeljárásai garanciarendszerét érintő uniós szabályokkal kapcsolatban, és több eljárási kérdésben is elkezdte kialakítani saját standardjait, amelyek túlmutatnak még az EJEB esetjogán is.

A kutatással az európai büntetőjog alapjogi fejlődésének átfogó bemutatása mellett az volt a célom, hogy alapos vizsgálatnak vessen alá az alapjogvédelmet előmozdító másodlagos jogforrásokat, és elemezzem, hogy az ezekben alkalmazott megoldások modellként szolgálhatnak-e más együttműködési rendszerekben. A kutatás során bebizonyosodott, hogy az ENYH irányelv által alkalmazott szabályozási megoldások valóban alkalmasak lehetnek az alapjogvédelem növelésére, így más együttműködési rendszerekbe való implementációjuk megfontolandó. A disszertációban e szabályok implementációjának lehetséges módozataira is kitértem, így a kutatás eredményei *de lege ferenda* javaslatként hasznosíthatók az európai büntetőjog szekunder jogforrási rendszerének alakításában. Ezen túl a büntetőeljárás garanciákkal kapcsolatos irányelveket összehasonlítottam az EJE szabályaival, valamint az EJEB ítélezési gyakorlatában kialakított standardokkal. E vizsgálat során, noha kiderült, hogy az irányelvek több ponton is az összehasonlítás tárgyát képező emberi jogi rendszernél magasabb szintű védelmet biztosítanak, az is egyértelművé vált, hogy a jogorvoslati jogok szabályozása nem elégséges a valódi harmonizált garanciarendszer létrehozásához.

Ezen túl részletesen ismertettem az EUB gyakorlatát, ugyanis ez is meghatározó befolyással rendelkezik az alapjogvédelemre a tagállamok bűnügyi együttműködésében. Eme esetjogi elemzés több módon is felhasználható lenne. Mindenekelőtt jó összehasonlítási alapot képez az irányelvek magyar implementációjának vizsgálatához. Az esetjogi elemzés segítségével vizsgálni lehetne, hogy a magyar büntetőeljárás törvény és az ítélezési gyakorlat megfelelnek-e az EUB által kialakított standardoknak. Továbbá az EUB ítélezési gyakorlatában már most megjelennek olyan standardok, amelyek kodifikálása egyértelműbbé tehetné a büntetőeljárás garanciákkal kapcsolatos másodlagos jogforrásokat. Ugyanakkor kitűnik az ítéletekből az is, hogy az EUB védelmezi a tagállamok eljárási autonómiáját a jogorvoslati jogok kialakítása terén. Ez rámutat arra, hogy a büntetőeljárás garanciákat szabályozó irányelveket célszerű volna módosítani a jogorvoslati jogok nagyobb fokú harmonizációjának megvalósítása érdekében, ugyanis korábbi ítélezési gyakorlatából ítélve nem várható, hogy az EUB elmozdul a tagállamok eljárási autonómiája által biztosított nagyfokú önállóságtól. Továbbá az íratlan alapjogi megtagadási indok kapcsán is kijelenthető, hogy az EUB ítélezési gyakorlatában kimunkált elveket célszerű volna kodifikálni. Sőt, a releváns ítélezési gyakorlat arra is alkalmazható volna, hogy a jogalkotó intézmények azonosítsák a fogvatartási körülmények uniós szabályai kialakításának kritikus pontjait, amelyek feltétlenül szükségesek volnának az alapjogvédelem előmozdítása tekintetében. Ennél fogva a kutatásnak az EUB ítélezési

gyakorlatát elemző része is *de lege ferenda* javaslatként volna hasznosítható az európai büntetőjog alapjogvédelmi szabályainak továbbfejlesztésében.

IV. A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

MOHAY Ágoston – SZIJÁRTÓ István: „Criminal procedures, preliminary references and judicial independence: A balancing act? Case C-564/19 IS” *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 2022/5. 629-640.

SZIJÁRTÓ István: „A büntető anyagi jogot érintő jogharmonizáció, mint a szervezett bűnözés elleni uniós szintű küzdelem egyik elemének bemutatása, különös tekintettel a Stockholmi Program iránymutatásaira” *Scriptura* 2018/1. 110-127.

SZIJÁRTÓ István: „Az alapjogvédelem előtérbe kerülése az európai nyomozási határozat és a kölcsönös elismerés elve kontextusában” *Állam- és Jogtudomány* 2023/3. 52-70.

SZIJÁRTÓ István: „Az európai büntetőjog a szervezett bűnözés elleni küzdelem szolgálatában” *Jura* 2022/1. 122-134.

SZIJÁRTÓ István: „Az európai büntetőjog területi hatálya: az opt-out és a vészfékmechanizmus hatása az Európai Unió tagállamai büntető igazságügyi együttműködésére” *Scriptura* 2020/2. 70-83.

SZIJÁRTÓ István: „Az európai nyomozási határozat helye a büntető igazságügyi együttműködés uniós rendszerében – esetjogi elemzés” *Külügyi Műhely* 2021/2. 28-55.

SZIJÁRTÓ István: „Az Európai Unió Bírósága esetjogának az igazságügyi hatóság autonóm fogalmára gyakorolt hatása” in KÖHALMI László (szerk.): *PhD Tanulmányok 15.* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola 2021) 155-172.

SZIJÁRTÓ István: „Az Európai Unió Bíróságának ítélete az IS-ügyben: A fordításhoz és tolmácsoláshoz való jog és a tisztességes eljáráshoz való jog összefüggései a büntetőeljárásban” *Jogesetek Magyarázata* 2023/1-2. 47-52.

SZIJÁRTÓ István: „Az Európai Unió tagállamai büntetőjogának harmonizációja” in Rab Virág – Somogyi Bianka – Tuboly-Vincze Gabriella – Varga Tímea (szerk.): *XII. Nemzetközi és XIX. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia: lektorált tanulmánykötet* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium 2019) 197-207.

SZIJÁRTÓ István: „Az Europol és az Eurojust szerepe a közös nyomozócsoportokban” *Ügyészek lapja* 2019/6. 59-73.

SZIJÁRTÓ István: „Behind the Efficiency of Joint Investigation Teams” *Pécs Journal of International and European Law* 2020/1. 75-84.

SZIJÁRTÓ István: „The CJEU Partially Excludes Bulgaria from Taking Part in Judicial Cooperation – an Absolute Order or a Balancing Act? The Gavanozov II Case” *Pécs Journal of International and European Law* 2022/1. 45-50.

SZIJÁRTÓ István: „The implications of the European Investigation Order for the protection of fundamental rights in Europe and the role of the CJEU” *Pécs Journal of International and European Law* 2021/1. 66-72.

SZIJÁRTÓ István: „The Interplay Between the European Investigation Order and the Principle of Mutual Recognition” *European Papers* 2023/3. 1575-1597.

SZIJÁRTÓ István: „The right to translation in the criminal procedure and the meaning of essential documents – three recent cases of the European Court of Justice in the field of criminal cooperation between Member States” *Pécs Journal of International and European Law* 2023/1-2. 80-87.